

Regina Frąckowiak

Wybrane przykłady kolekcji dotyczących Polski w zbiorach biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych w Waszyngtonie

Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media nr 2 (21), 63-74

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Regina Frąckowiak

Biblioteka Kongresu, Waszyngton
e-mail: rfra@loc.gov

Wybrane przykłady kolekcji dotyczących Polski w zbiorach Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych w Waszyngtonie

Abstrakt: Celem artykułu jest omówienie wybranych dokumentów piśmienniczych i niepiśmienniczych związanych z Polską, gromadzonych i udostępnianych w Bibliotece Kongresu USA. Wybrano i opisano dokumenty całkowicie lub częściowo zdigitalizowane i prezentowane na stronach internetowych Biblioteki Kongresu. Scharakteryzowano polonica, takie jak: Polska Deklaracja o Podziwieniu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych, Księga osób ręcznie zarejestrowanych w polskim konsulacie w Szanghaju, 1934–1941, polskie książki adresowe i telefoniczne oraz przykłady niezależnych publikacji – biuletynów, czasopism, deklaracji, gazet, książek i ulotek – publikowanych w kraju w latach 1976–1990 i znajdujących się w zbiorach Biblioteki Kongresu. Ponadto omówiono wybrane publikacje opracowane i wydane przez tę bibliotekę. W części końcowej artykułu przedstawiono podsumowanie i wnioski.

Słowa kluczowe: Biblioteka Kongresu. Polonica. Zbiory specjalne

Wstęp

Biblioteka Kongresu posiada jeden z największych zbiorów polskich kolekcji poza granicami Polski, liczący ponad 160 tys. książek w języku polskim i powiększający się o około 3 tys. nowych tytułów rocznie. Podstawą kolekcji są historia i literatura, ale prawie wszystkie dyscypliny wiedzy są reprezentowane. Biorąc pod uwagę książki wydane nie tylko w języku polskim, ale również te o Polsce opublikowane w innych krajach, liczba woluminów przekracza 200 tys. Na polską kolekcję

składają się monografie, gazety i czasopisma oraz zbiory specjalne. Na przykład kolekcja map Biblioteki jest największym na świecie zbiorem, liczącym 5 mln map, w tym ponad 3 tys. to mapy Polski. Podobnie zbiory nagrań muzycznych i nut są dość obszerne i zawierają oryginalne rękopisy nut Fryderyka Chopina, Ignacego Jana Paderewskiego, a także innych polskich kompozytorów.

Również biblioteka prawnicza, stanowiąca osobny dział z własną czytelnią i dysponująca odrębnym budżetem, posiada dość obszerne zbiory materiałów prawnych dotyczących Polski.

W skład księgozbioru podręcznego czytelnii europejskiej wchodzi ponad 500 różnego rodzaju książek encyklopedycznych i słowników dotyczących Polski. Można tu też zamówić polskie gazety codzienne znajdujące się na mikrofilmach.

Więcej informacji o czytelnii europejskiej zamieszczono na stronie internetowej Biblioteki [8].

Zbiory rękopisów Biblioteki tematycznie koncentrują się przede wszystkim na Ameryce, ale i tu można znaleźć materiały dotyczące Polski, począwszy od dokumentów George'a Washingtona, które zawierają liczną korespondencję z dwoma Polakami walczącymi o niepodległość Ameryki, Kazimierzem Pułaskim i Tadeuszem Kościuszką. Są tu również oryginały listów ze zbioru korespondencji między Thomasem Jeffersonem i Kościuszką. W osobistym księgozbiorze Jeffersona, zakupionym przez bibliotekę w 1814 r., dostępne są trzy dzieła o Polsce, jedno w języku angielskim i dwa w języku francuskim¹.

Opisane w niniejszym artykule kolekcje dotyczące Polski zostały całkowicie lub częściowo zdigitalizowane i udostępnione na stronie internetowej Biblioteki.

Polska Deklaracja o Podziwie i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych

Jest to zbiór 111 tomów podpisów zebranych w Polsce w 1926 r. z okazji 150. rocznicy Deklaracji Niepodległości. Sześć pierwszych tomów, bogato ilustrowanych oryginalnymi pracami wybitnych polskich grafików, zawiera życzenia i podpisy przedstawicieli władz krajowych, wojewódzkich i lokalnych oraz instytucji religijnych, społecznych, biznesowych, akademickich i wojskowych. Tomy od 7. do 13. zawierają

¹ Więcej o polskiej kolekcji można przeczytać na stronie: <http://www.loc.gov/tr/european/coll/poli.html> [1].

podpisy i kilka fotografii uczniów i nauczycieli szkół licealnych i podstawowych. Pierwszych 13 tomów zdigitalizowano i udostępniono na stronie internetowej Biblioteki [10]. Digitalizacja pozostałych 98 tomów, z około 28 tys. stronami podpisów ze szkół podstawowych, nie była możliwa ze względów finansowych. Sporządzono natomiast kompletny indeks nazw miejscowości z tych tomów, również udostępniony na stronie internetowej. Został on uporządkowany alfabetycznie według nazw miast, miasteczek i wiosek, w których znajdowały się szkoły podstawowe. Ponadto dostępne są nazwy okręgów administracyjnych (powiatów) wraz z numerami tomów i numerami stron. W indeksie zamieszczono również informacje o fotografiach szkół. Tom 111. zawiera krótki przewodnik po całym zbiorze oraz podziękowania. Tomy od 14. do 111. są dostępne w oryginale w Czytelni Rękopisów [11]. Dzieło to zostało przekazane prezydentowi Calvinowi Coolidge'owi do Białego Domu. W 1997 r. ten wyjątkowy prezent przeniesiono do Biblioteki Kongresu i oddano do użytku czytelników.

Zamiar uczczenia rocznicy Deklaracji Niepodległości był motywowany uczuciami podziwu i wdzięczności dla Ameryki za jej rolę w odbudowie polskiej państwowości po I wojnie światowej. Ameryka zawsze miała szczególne miejsce w polskiej świadomości narodowej. Kiedy Polska pod koniec XVIII w. traciła suwerenność, Stany Zjednoczone zdobywały niepodległość. W amerykańskiej walce o nią brali udział dwaj znani polscy bohaterowie wojskowi: Kościuszko i Pułaski, których portrety zdobią wiele stron tej kolekcji.

W 1926 r., w ciągu ośmiu miesięcy zebrano ponad 5,5 mln podpisów Polaków, co stanowiło prawie jedną szóstą ówczesnej populacji Polski. W tym czasie Polska była krajem dużo bardziej zróżnicowanym narodowościowo niż obecnie, o czym świadczy różnorodność nazwisk w Deklaracji. Oprócz nazwisk polskich można znaleźć żydowskie, ukraińskie, białoruskie, litewskie, rosyjskie i niemieckie. Około jednej czwartej reprezentowanych w tej kolekcji instytucji znajdowało się na terenach Kresów Wschodnich, które po II wojnie światowej zostały włączone do ZSRR. Natomiast większość terenów dzisiejszej Polski Zachodniej nie ma odzwierciedlenia w tej kolekcji, jako że w tym czasie były one częścią Niemiec. Zebranie podpisów polskich urzędników władz krajowych, regionalnych i lokalnych, dostojników religijnych oraz znanych osób reprezentujących różne zawody byłoby wyzwaniem nawet w dzisiejszych czasach – ekspresowej poczty, poczty elektronicznej i Internetu. A już zebranie podpisów uczniów i ich nauczycieli szkół w całym kraju wydaje się przedsięwzięciem niewyobrażalnym. Spis dzieci w wieku szkolnym w Polsce 1926 r. w tomach od 7. do 110.

stanowi niewykorzystane dotąd źródło do badań historii edukacji. Trzeba zauważyć, że niektóre powiaty i regiony, np. Górny Śląsk, są bardziej kompleksowo reprezentowane niż inne, np. szkoły średnie w Krakowie i szkoły podstawowe we Lwowie. Wiele stron zostało artystycznie ozdobionych pracami studentów i wykładowców. W niektórych podpisach użyto specjalnego wzornictwa, a w górnej części strony często pojawia się krótki wierszyk lub tekst gratulacyjny. Zdjęcia grupowe uczniów i nauczycieli stanowią około 1% z ponad 21 tys. spisów ze szkół podstawowych i średnich. Większość tych niezwykle wyraźnych fotografii pochodzi z obszarów znajdujących się pod rządami pruskimi.

Bogato ilustrowany tom 1. kolekcji zawiera podpisy urzędników administracji centralnej, w tym prezydenta Ignacego Mościckiego i Józefa Piłsudskiego, który, choć był ministrem spraw wojskowych, sprawował rzeczywistą władzę wykonawczą i podpisał się bez podania swojej funkcji. Są również podpisy członków Senatu i Sejmu, Rady Ministrów, Sztabu Generalnego oraz Sądu Najwyższego, dostojników religijnych, w tym prymasa Polski kardynała Aleksandra Kakowskiego, oficerów i członków różnego rodzaju krajowych stowarzyszeń zawodowych, instytutów i organizacji społecznych z siedzibą w Warszawie. Na wielu stronach znajdują się szczegółowe rysunki budynków, herbów i zabytków historycznych, a także ilustracje z życia wsi i miast oraz portrety słynnych postaci historycznych. Podpisom często towarzyszą pieczęcie urzędowe.

W tomie 2. kolekcji znalazły się podpisy dygnitarzy na poziomie prowincjonalnym, dzielnicowym i lokalnym. Na początku każdego rozdziału umieszczono oryginalne dzieła wybitnych artystów, m.in. Zofii Stryjeńskiej, Władysława Skoczylasa, Ferdynanda Ruszczyca, Stanisława Czajkowskiego, Władysława Jarockiego i Ludomira Sleńdzińskiego. Ostatnia część tego tomu została przeznaczona dla instytucji szkolnictwa wyższego i zawiera podpisy pracowników administracji wydziałowej oraz studentów.

W tomach od 3. do 5. zgromadzono podpisy z trzech oddzielnych instytucji szkolnictwa wyższego. Prawie cały tom 3. – który jest 16-stronicową księgą, oprawioną w niebieską skórę, z woskową pieczęcią Uniwersytetu dołączoną w pojemniku z mosiądzu – zajmują podpisy wykładowców i studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Tom 4. zawiera podpisy wykładowców i studentów Akademii Górniczej w Krakowie i składa się z 14 stron oprawionych w brązową skórę. Tom 5. jest 10-stronicową księgą oprawioną w szarą skórę, z podpisami profesorów i asystentów Państwowego Instytutu Dentystycznego w Warszawie.

Tom 6. reprezentuje polską emigrację. Znalazły się w nim podpisy przedstawicieli Polonii w Austrii, w tym członków Polsko-Austriackiej Izby Handlowej w Wiedniu, Stowarzyszenia Akademickiego „Ognisko” w Wiedniu, Związku Polskich Legionistów, zgromadzenia polskich Kościołów oraz osób prywatnych, które w tym celu przybyły do Ambasady Polskiej w Wiedniu.

Tomy od 7. do 13. zawierają podpisy studentów i wykładowców z 1170 szkół drugiego stopnia i szkół podstawowych. Stronice z podpisaniami w tym tomie zostały opracowane w porządku przypadkowym. I tak np. strona z Łodzi poprzedza stronę z Tarnopola, a po niej znajduje się strona z Nowego Miasta nad Drwęcą. W wersji cyfrowej czytelnicy mogą znaleźć podpisy, znając miejsce lub nazwę szkoły w języku polskim lub angielskim.

W tomach od 14. do 110. zostały zgromadzone podpisy z około 20 tys. szkół podstawowych reprezentujących 235 okręgów szkolnych. Aż do tomu 93. ułożono je alfabetycznie według powiatów, natomiast tomy od 94. do 109. są w kolejności przypadkowej. Tom 110. to zbiór nieoprawionych stron o różnych rozmiarach, zawierający standardowe formularze z podpisaniami ze szkół podstawowych, podpisy i pieczętki lokalnych i regionalnych urzędników, plakaty z wymyślnymi ozdobami i fotografie budynków szkolnych i pomieszczeń lekcyjnych. W tomie 111. podano ogólny opis tego daru, używając pięknej kaligrafii.

Przez dziesięciolecia kolekcja ta nie była zbyt często używana, głównie ze względu na trudności związane z przeszukiwaniem ogromnej liczby podpisów. Dopiero sporządzenie indeksu pomagającego w wyszukiwaniach oraz częściowa digitalizacja ułatwiły jej użytkowanie. Z wyjątkiem znanych osób, patronów różnych instytucji, jak np. Maria Konopnicka dla Miejskiego Gimnazjum w Lesznie lub królowa Jadwiga dla Państwowego Gimnazjum w Pabianicach, wciąż nie ma możliwości wyszukiwania za pomocą nazwisk osobowych. Używanie słów kluczowych umożliwia dotarcie do informacji o poszczególnych wsiach, miastach, powiatach, województwach, instytucjach lub organizacjach. Nazwy miast, miasteczek i wsi są zarejestrowane dokładnie tak jak w oryginalnym polskim słownictwie, ale z pominięciem znaków diakrytycznych. Polskie jednostki administracyjne zostały przetłumaczone następująco: województwo (w skrócie woj.) – province; powiat (w skrócie pow.) – district; gmina (w skrócie gm.) – township. Słowa „liceum” i „gimnazjum” pozostały nieprzetłumaczone, ponieważ nie mają odpowiedników w amerykańskim systemie edukacyjnym.

Polska Deklaracja o Podziwieniu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych jest nie tylko imponującym zbiorem, ale także ważnym, nadal nie do

końca wykorzystanym źródłem do badań genealogicznych, historycznych i socjologicznych.

Księga osób ręcznie zarejestrowanych w polskim konsulacie w Szanghaju, 1934–1941, na podstawie dokumentów wydanych przez władze polskie

W 1992 r., podczas wizyty w Szanghaju czterech studentów badających życie ludności żydowskiej na tym terenie, polski konsul generalny odkrył 200-stronicowy tom w piwnicy konsulatu. Ze względu na duże zainteresowanie zawartością książki otrzymał on pozwolenie na jej skopiowanie (dokonano tego w bibliotece miejskiej w Szanghaju). Trzy kopie są dostępne w Stanach Zjednoczonych: w Bibliotece Kongresu, Muzeum Holocaustu i Instytucie Hoovera na Uniwersytecie Stanforda.

Duża liczba wniosków o kserokopie zapisów z tej książki sprawiła, że Dział Europejski Biblioteki Kongresu postanowił ją zdigitalizować i udostępnić na swej stronie internetowej. W odpowiedzi na pismo Biblioteki do władz polskich z prośbą o zgodę na digitalizację Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej zasugerowało podanie na stronie internetowej następującej informacji: „Dokument ten zawiera dane obywateli polskich, przechowywane przez Konsulat Polski w Szanghaju w latach 1934–1943. Podobnie jak w innych placówkach tego typu, spis był przechowywany zgodnie z prawem obowiązującym w 1924 r. Był on pomocniczym narzędziem administracyjnym dla placówki dyplomatycznej, jak również dla obywateli, którzy osiedlili się w jurysdykcji danego konsulatu. W oparciu o ten spis, obywatele polscy mogli się ubiegać o różne dokumenty i odszkodowania. Ułatwiał on również odnalezienie się rodzinom i krewnym, przyspieszając załatwianie wszelkiego rodzaju formalności. Spis ten dokumentuje doświadczenia wymienionych obywateli i jest materiałem dowodowym opieki i pomocy polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych na Dalekim Wschodzie (Tokio i Shanghai) po wybuchu II wojny światowej. Oryginalny egzemplarz spisu polskich obywateli zarejestrowanych przez konsulat w Szanghaju został przekazany do Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w kwietniu 1996 r., gdzie jest przechowywany do dziś (Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, odniesienie nr 43/2003)”.

Poza nazwiskami księga zawiera następujące informacje: data rejestracji, zawód, wyznanie, miejsce i data urodzenia, stan cywilny, adres stałego zamieszkania w Polsce i adres krewnych (rzadko), miejsce zamieszkania w okręgu konsularnym, dokumenty, na podstawie których

osoba była zarejestrowana (najczęściej paszport), imiona i rok oraz miejsce urodzenia współmałżonka i dzieci, data ważności paszportu, dodatkowe informacje, jak np. wyemigrował do Ameryki, wrócił do Polski, zmarł [4].

Polskie książki adresowe i telefoniczne

Biblioteka Kongresu rozpoczęła systematyczne zbieranie książek adresowych i telefonicznych z wielu krajów w 1937 r., ale ich opisów bibliograficznych, poza nielicznymi wyjątkami, brak w jej katalogu. Tę lukę wypełniają sporządzone i udostępnione na stronach internetowych indeksy posiadanych w zbiorach Biblioteki książek. Starsze książki telefoniczne i adresowe stanowią dużą wartość dla historyków, biografów i genealogów, gdyż podawano w nich nie tylko adres zamieszkania danej osoby i jej numer telefonu, ale też często dodatkowe informacje, takie jak zawód lub funkcja.

Zestawienie książek adresowych i telefonicznych z Polski w zbiorach Biblioteki Kongresu można znaleźć na stronie internetowej [9]. Spis podzielony jest na dwie części: pierwsza dotyczy lat 1939–1945 i podaje pełną listę miast i wsi; druga rozpoczyna się po 1945 r. i jest zorganizowana terytorialnie, od książek dla całego kraju po książki dla poszczególnych regionów. Wiele zmian w podziałach administracyjnych Polski na przestrzeni lat spowodowało obecność zróżnicowanych tytułów książek wydanych dla tych samych rejonów, czasem niektóre obszary są podane w kilku miejscach. Dla uproszczenia powtarzające się tytuły książek nie zostały podane, wymieniono tylko poszczególne lata. Polskie znaki diakrytyczne pominięto. Zachowane są skróty: „k” (koło) = w pobliżu; „n” (nad) = (zwykle nad rzeką).

Handlowa księga adresowa Polski i Gdańska, omówiona w dalszej części, wzbudziła duże zainteresowanie historyków i genealogów i została zdigitalizowana oraz udostępniona na stronach internetowych.

Handlowy katalog z 1923 r. dla całego kraju, w tym Gdańska, liczy w sumie około 700 stron i zostały w nim podane: okręgi administracyjne RP, tekst Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, wykaz urzędników RP, polskich placówek dyplomatycznych i konsulatów za granicą, a także wykaz zagranicznych przedstawicieli dyplomatycznych i konsulatów. Ponadto dane statystyczne, informacje na temat sytuacji gospodarczej Polski, historyczny szkic Gdańska, postanowienia traktatu wersalskiego dotyczące Wolnego Miasta Gdańska, wykaz urzędników Wolnego Miasta Gdańska i najwyższego Komisarjatu Ligi Narodów w Gdańsku,

Portu w Gdańsku, lista organizacji gospodarczych w Polsce i Gdańsku, polskiego biura informacji o handlu zagranicznym w Gdańsku, wskaźnik gałęzi przemysłu i produktów, alfabetyczny indeks gałęzi przemysłu, pogrupowane według sektorów ekonomicznych przedsiębiorstwa z adresami, ogłoszenia, indeks reklamodawców [2].

Spis abonentów warszawskiej sieci telefonów Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej i Rządowej Warszawskiej Sieci Okręgowej. Rok 1938/39 to wydana w przededniu II wojny światowej, 540-stronicowa książka telefoniczna z Warszawy i okolic. Zawiera wykaz klientów indywidualnych oraz firm i ogłoszeń, zorganizowany według produktów lub usług, np. maszyny biurowe, sklepy sportowe, lekarze. Jest ona przedmiotem dużego zainteresowania użytkowników, którzy stracili krewnych, przyjaciół lub dobra materialne podczas wojny [6].

Niezależna prasa w Polsce (1976–1990)

Wydawane w drugim obiegu książki, czasopisma, gazety, biuletyny, deklaracje i ulotki, w których ludzie wypowiadali się przeciwko rządowi, pojawiały się w Polsce już dwadzieścia lat przed upadkiem komunizmu w 1989 r. Były one nieocenzurowane, rozprowadzane nielegalnie i często zawierały hasła: „Nie niszczyć! Nie gub! Podaj drugiemu!”.

Wraz z powstaniem Komitetu Obrony Robotników (KOR), założonego w 1976 r., publikacji tych zaczęło przybywać. Na przykład w „Biuletynie Informacyjnym KOR” zamieszczano sprawozdania o represjach, przewodach i nieprawidłowościach sądowych, podano także nazwiska i adresy członków KOR, do których więźniowie polityczni i ich rodziny mogli zwrócić się o pomoc.

Rozwój wydawnictw niezależnych nastąpił w latach 80., kiedy po drugiej fali strajków powstał Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”, który wchłonął KOR. Ruch „Solidarności” był tak dobrze zorganizowany, że rząd został zmuszony do zaakceptowania 21 postulatów zawartych w umowie podpisanej w Stoczni Gdańskiej w sierpniu z 1980 r. Punkt 3. gwarantował wolność słowa, prasy i publikacji. Przez 16 miesięcy, kiedy „Solidarność” była legalna, niniejsze porozumienie umożliwiło wydawanie publikacji w fabrykach, stoczniach i na uniwersytetach na poziomie krajowym i regionalnym. Porozumienie to wzmocniło również już istniejące niezależne wydawnictwa, takie jak Niezależna Oficyna Wydawnicza (NOWA). Ta działalność wydawnicza była kontynuowana po wprowadzeniu stanu wojennego w grudniu 1981 r., ale wtedy konieczne było przejście do podziemia.

Przeważająca liczba publikacji była wydawana przez KOR i „Solidarność”, a z czasem dołączyły inne organizacje: zajmujące się ochroną praw człowieka, takie jak Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela (ROPCiO), Wolność i Pokój (WiP); grupy studenckie i młodzieżowe oraz organizacje zajmujące się edukacją, jak Niezależne Zrzeszenie Studentów (NZS) i Towarzystwo Kursów Naukowych (TKN); grupy społeczne, naukowe i kulturalne, takie jak Centrum Dokumentacji i Analiz (CDiA) i Społeczny Komitet Nauki (SKN); organizacje rolników, jak Solidarność Wiejska oraz Ogólnopolski Komitet Oporu Rolników (OKOR); grupy polityczne i inne organizacje, jak Konfederacja Polski Niepodległej (KPN) i Komitet Porozumienia na Rzecz Samostanowienia Narodu (KPSN). Poprzez publikowanie w drugim obiegu przyczyniły się one do wzrostu ruchu demokratycznego w Polsce.

W Dziale Europejskim Biblioteki Kongresu znajduje się pokaźna kolekcja tych publikacji, zainicjowana donacjami oryginałów i kserokopii przez indywidualne osoby. W 1991 r. Radio Wolna Europa podarowało Bibliotece dodatkowe materiały, w dużej mierze opublikowane w latach 1988–1990. Od 1991 r. Biblioteka kontynuuje nabywanie niezależnej prasy poprzez wymianę z kilkoma bibliotekami w Polsce.

W celach organizacyjnych kolekcja ta została podzielona na trzy kategorie: wydawnictwa ciągłe, monografie i inne. Do wydawnictw ciągłych zaliczono gazety i czasopisma, a także jednostronicowe biuletyny. Po tytule wydawnictwa ciągłego podane jest miejsce publikacji, rok, w którym rozpoczęto jego wydawanie, i częstotliwość (jeżeli jest znana). Następnie wyliczono poszczególne numery w posiadaniu Działu Europejskiego. Monografie są wymienione alfabetycznie według autora, edytora lub – w przypadku jego braku – według tytułu. Ta kategoria zawiera publikacje autorów polskich, tłumaczenia dzieł zachodnich, oraz publikacje Polaków piszących poza granicami kraju. Materiały te były przeznaczone do samokształcenia, miały wypełnić „białe plamy” w historii Polski. Ignorowane w oficjalnym obiegu, wyrażały poglądy polityczne, a niektóre, jak kolekcja przedrukowanych fotografii, dokumentowały brutalność policji. Wydawnictwa zgromadzone w trzeciej kategorii – deklaracje, listy otwarte, odezwy, biuletyny, telegramy, plakaty, ulotki i komiksy – pokazują niezwykłą pomysłowość opozycji. Zostały wymienione według nazwisk autorów, jeśli są znane, lub tytułu, organizacji czy gatunku.

Wszystkie te publikacje były przede wszystkim sposobem wyrażania sprzeciwu wobec władzy. Rozprowadzane i czytane stały się, jak powiedział Adam Michnik, „żywym symbolem przetrwania opozycji”. Ze względu na zaprezentowane w nich przekonania opozycji są warto-

ściowymi dokumentami dla czytelników zainteresowanych odrodzeniem wolności w Europie Wschodniej [7].

Polski plakat: od Młodej Polski do II wojny światowej – zbiory Działu Grafiki i Fotografii Biblioteki Kongresu

W 1993 r., dla upamiętnienia 100. rocznicy polskiej sztuki plakatu, Biblioteka Kongresu opublikowała książkę *Polski plakat: od Młodej Polski do II wojny światowej*. Zaprezentowano w niej ponad 130 polskich plakatów wybranych z kolekcji około 3 tys. tego typu dzieł stworzonych w latach 1900–1945. Zostały one podzielone na sześć okresów i ułożone alfabetycznie według nazwiska artysty. Każdy rozdział rozpoczyna opis danego okresu historycznego w Polsce, następnie omówiono grupy, style i trendy w sztuce polskiej. Książka zawiera również noty biograficzne artystów i bibliografię [5].

Sztuki wizualne w Polsce – adnotowana bibliografia wybranych zbiorów w Bibliotece Kongresu

Opublikowana w 1993 r. książka składa się z 868 wybranych pozycji ułożonych tematycznie w 11 rozdziałach, w tym 5 dodatkowo podzielono tematycznie lub historycznie na podrozdziały. Publikacja zawiera liczne kolorowe ilustracje, a na końcu alfabetyczny indeks nazwisk. Jest przeznaczona m.in. dla czytelników zainteresowanych polską sztuką. Biblioteka Kongresu posiada bogaty zasób materiałów dotyczących polskich sztuk wizualnych, ich historii, rozwoju i interakcji ze sztuką artystów z innych krajów i kultur. Celem książki jest zapoznanie użytkownika z tymi materiałami i pomoc w ich wykorzystaniu [3].

Podsumowanie

Przedstawione w artykule kolekcje dotyczące Polski w zbiorach Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie mogą służyć jako ciekawe i często unikalne źródła do badań nad historią i kulturą Polski. Są one dostępne w czytelniach Biblioteki dla użytkowników z całego świata.

Bibliografia

- [1] Bachman R.: *Overviews of the Collections. The Polish Collections at the Library of Congress*. In: *The Library of Congress. European Reading Room* [online]. [Data dostępu: 15.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/rr/european/coll/poli.html>.
- [2] *Handlowa księga adresowa Polski i Gdańska*. In: *The Library of Congress. Digital Collection* [online]. [Data dostępu: 15.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://hdl.loc.gov/loc.gdc/scd0001.20020613002po.2>.
- [3] Hoskins J.: *Visual Arts in Poland. An Annotated Bibliography of Selected Holdings in the Library of Congress* [online]. Washington 1993 [Data dostępu: 15.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://hdl.loc.gov/loc.gdc/scd0001.20100914004vi.1>.
- [4] *Ledger listing in handwriting persons registered at the Polish consulate in Shanghai, 1934–1941, on the basis of documents issued by Polish authorities, with Index*. Introduction by R. Frackowiak, Index by R.D. Bachman. In: *The Library of Congress. European Reading Room* [online]. [Data dostępu: 15.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/rr/european/polref/polrefindex.html>.
- [5] Millie E., Kantorosinski Z.: *The Polish Poster. From Young Poland through the Second World War*. [online]. Washington 1993 [Data dostępu: 15.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://hdl.loc.gov/loc.gdc/scd0001.20080317004po.1>.
- [6] *Spis abonentów warszawskiej sieci telefonów Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej i Rządowej Warszawskiej Sieci Okręgowej. Rok 1938/39*. In: *The Library of Congress. Digital Collection* [online]. [Data dostępu: 15.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://hdl.loc.gov/loc.gdc/scd0001.20020611001wa.2>.
- [7] *The Independent Press in Poland, 1976–1990*. Compiled by Z. Kantorosinski, 1991; updated by W. Kostrzewa-Zorbas, 1995 [et al.]. In: *The Library of Congress. European Reading Room* [online]. [Data dostępu: 15.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/rr/european/polpress/indepres1.html>.
- [8] *The Library of Congress. European Reading Room* [online]. [Data dostępu: 15.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/rr/european/>.
- [9] *The Library of Congress. European Reading Room. Address/Telephone Directories from Poland at the Library of Congress* [online]. [Data dostępu: 15.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/rr/european/phonepo/phone.html>.

- [10] *The Library of Congress. European Reading Room. Polish Declarations of Admiration and Friendship for the United States* [online]. [Data dostępu: 15.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/tr/european/egwinv/index.html>.
- [11] *The Library of Congress. Manuscript Reading Room* [online]. [Data dostępu: 15.01.2016]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/tr/mss/>.

Regina Frąckowiak

Biblioteka Kongresu, Waszyngton

e-mail: rfra@loc.gov

Selected Sources Related to Poland in the Collections of the Library of Congress

Abstract: The aim of this article is to discuss the selected written and non-written documents related to Poland, available in the Library of Congress. The documents that are fully or partially digitized and presented on the website of the Library of Congress have been chosen. The following polonica are characterized: “Polish Declarations of Admiration and Friendship for the United States”, “Ledger listing in handwriting persons registered at the Polish consulate in Shanghai, 1934–1941...”, and also Polish address and telephone books, as well as examples of “independent publications”, i.e. newsletters, magazines, declarations, newspapers, books and leaflets published in the country in the years 1976–1990. In addition, a few publications written and published by the library are described. The article ends with a summary and conclusions.

Keywords: Library of Congress. Polonica. Special collections